

TÁRNOK ATTILA

LONDONI LEVÉL

■ Samuel Johnson állítja, hogy aki megunja Londont, a saját életébe fáradt bele. Számomra ezúttal már az utazást megelőző várakozás sem izgalmas: mi történt velem? Belefáradtam az életbe? Szinte több lelkesedéssel jár, a magány izgalma lep meg, amikor egy délutáni erdei sétára indulok egyedül. Indulás előtt mindig átítat valami félelemmel vegyes izgalom, bizsergés. Félelem az erdő csendjétől, a magamra maradás, a kitétség közelgő érzetének izgalma: ki leszek téve a vadak támadásának, védtelen leszek, nem nyújt biztonságot szobám zártsága, a városi házfal. Mindenre figyelnem kell magam körül, lesnem, nem a veszélyt, csupán a történéseket. Ez a fajta izgalom a legegyszerűbb, legrövidebb erdei sétán is sajátom. A városi mindennapos ügyintézés során nem jelentkezik, ám eddig minden londoni utamon elkísért. Ezúttal az izgatottság elmaradt. Mi van velem? Belefáradtam Londonba? Az elindulás élménye, a zsilipezés, a repülőtéri magányos várakozás, ami igazán ad időt a befelé fordulásra, maga a repülőút, aztán ahogy megpillantom a magasból a számomra oly kedves angol tájat, az első angol hangok, Gatwickről a belvárosba tartó út, a külvárosok nagy kertes udvarházai, majd a központi városrész elaprózott sűrűje – korábban mind-mind izgatottsággal töltött el, most mégis szinte hideg közönnyel tekintek mindenre, és a korábban ilyenkor átélt utazási izgalmak halovány emléke dereng fel csupán előttem. Pedig ambiciózus tervvel érkeztem. Elhatároztam, azon az egyetlen kérdésen töprengek majd, mi vonzza mágnesként a kelet-európai embert manapság Londonba. Mitől vált Mekkává vagy a huszadik századelő Párizsává? Mi az a csoda, amit több mint százezer magyar számára rejt? Ekkora magyar ajkú lélekszámmal, állítólag, Budapest után a második legnagyobb magyar város a világon. Miben ragadható meg vonzereje? Divat? Reklám? Örület?

Londonhoz közelítve a pilóta egy kissé ránk ijeszt. 16 fok van, borús az ég, záporok várhatóak. Az otthoni 35 fok után meglehetősen hűvös lesz. A prognózis ellenére nagyszerűen kellemes londoni este fogad; nem *glorious sunshine*, de záporoknak nyoma sincs, nincs hűvös, és a vékony felhőzet már szakadozóban. Kensingtonba érve már dereng a napfény, fél órával később, szállásomon, Kensal Greenben, fénylő alkonyat fogad. Soha kellemetlenebb megérkezést!

A buszról szembetűnik a város fiatalos rendezetlensége. Önmegváltó, ultraliberális fiatalok járják az utcákat dologtalanul, mind egy-egy művész vagy karrierjét vesztett nagy reménység. Ellentétük, a vasalt inges, nyakkendős, huszonéves hivatalnok, csillogóan tiszta, fekete lakkcipőben, éppen, ahogy általában folyamatosan: telefonál. Meglep egy érzés: az angolok között kevés a normális, a mi kelet-európai szemünkben normális, hétköznapi ember. Akivel nem fut a szekér, aki nem bankár vagy egyéb irodista, aki a karriervágyat feladja, mert értelmetlennek találja, majdnem minden esetben elhagyja magát, ápolatlan, lecsúszott. Néha, ritkán, mosdatlanok, de gyakrabban szagtalanok, esetleg enyhe szappanillatúak, bár nem biztos, hogy tiszták.

Az angolok többségének talán azért nincs testszaga, mert nincs náluk kánikula. Húsz fokban nem fenyeget az izzadság. A forróság helyett itt vannak a nyakukon a déli országokból érkezett bevándorlók, akiknek a hazáját az angol gyarmatosító úgy használja felüdülés céljából még ma is, mint mi a horvát tengerpartot. Ám a déliek és immár általunk a keletiek jelenléte okozhatja az apátiát is, ami miatt a lecsúszó rétegek jobban érzik magukat munka nélkül, ápolatlanul: nincs kedvük versenyre kelni az olcsó bérért dolgozó bevándorlóval. Inkább lump.

Szállásadónóm meglepődik: fiatalemberre számított, és jöttem én. Ennyire megöregedtem tavaly óta? Talán őszülő szakállam tavaly visszavágtam. Fiatalemberre számított, ezt többször elismétli. Nem sértődöm meg. A szobai polcon kávé, cukor, tea vár, ez új szolgáltatás, a múltkor még nem járt. A tavalyi kis tévé helyett LCD-monitor, számtalan adóval, de mind nézhetetlen. Jól megy a szobáztatás, ha fejlesztésre is futja.

Másnap a reggeli buszon korai válasz érkezik az előzetesen megfogalmazott kérdésre, csakhogy negatív értelemben. Nem arra ad magyarázatot, mi London vonzereje, épp ellenkezőleg: miért elviselhetetlen. A hátam mögött két erdélyi asszonyból ömlik a magyar szó.

Tíz percen belül mindent tudok róluk. Anya és leánya: a végtelenségig boldogtalanok. János elszivarozza a megtakarított pénzt, panaszkodik. Valaki a nagy dobozba tette az ételt a kis doboz helyett. Micsoda dráma! A gyerekek nem hajlandók pityókát enni, inkább pizzát vesznek tíz fontért. Románban nem tudják eladni a földet, Magyarba nem költöznének. Mi lesz így velünk, sopánkodnak. Panaszuk rikácsolás, csúnya szavakkal tűzdelve. Percekig nem jött a sampon (valahonnan). Nagy a baj. Ezt nem bírom tovább, „erősítik” egymást. Mit nem bír? Ezt kérdezte a múlt vasárnapi szentbeszédben is az otthoni papunk, a házastársi veszekedésekre utalva. Ezek az asszonyok azt nem bírják, hogy elhagyták az otthonukat, és szégyen nélkül most már nincs visszatérés. Úgy érzik, ha nem meggazdagodva utaznak haza Erdélybe, a falu kibeszéli őket, és a gazdagsághoz alig kerültek közelebb. Úgy érzik, nincs számukra hely a világban. Elvándoroltak otthonról, de a visszaút sohasem ugyanaz az út, amelyen jöttek. Ezt nem bírják; igazából nem a pizzával, a samponnal, a szivarral van gond.

A busz elején egy sárga-kékbe öltözött fiatalembernél megszólal a telefon. Románul beszél, az erdélyi asszonyok hirtelen elhallgatnak, mint akit rajtakaptak, és néhány megállóan keresztül csendben figyelnek. Csak azután kezdik újra, amikor a román férfi leszáll. Újra belemelegednek a siránkozásba, olyannyira, hogy elvétik a saját megállójukat. Ezen megint el kell keseredni. Hogy mennyit vissza kell gyalogolni! Ezt nem lehet kibírni.

A St-Martin-in-the-Fields péntek déli ingyenes hangversenye ezúttal kórusmuzsika. A kórusműveket általában kerülöm, de ez a koncert nem rossz. Tizenhetedik századi angol szerzők misebetéteit éneklik. Ezek a művek a maguk idejében csak házi szórakozásként csendülhettek fel, ugyanis Erzsébet betiltotta a templomokban a katolikus liturgiát. Érdekes lenne utánaolvasni, kinek komponáltak ezek a szerzők, és hogy maradt fenn, hogy lett művük népszerű. William Byrd *Négyszólamú miséje*, például, állítólag az egyik legnépszerűbb darab a kóristák körében. (Amszterdamban az Amstelkring-ház is a reformáció térhódítása idején szórványban fennmaradt katolikus hit múzeuma. Egy Németországból áttelepült, gazdag kelmekeleskedő három szomszédos ház padlásterét egybenyitva hozott létre egy titkos katolikus templomot, amit a tiltás idején hétről hétre hatszázán látogattak.)

A National Gallery birtokában lévő öt Pieter de Hooch-festményből jelenleg három van kiállítva a családias 25. teremben, köztük az udvarbelsőn halat pucoló cseléd zsánerképe, amelynek reprodukciója otthon konyhánk falát díszíti. A tüzetes vizsgálódás során feltűnik, hogy az otthoni kép némileg elüt az eredetitől. Az eredeti jobb alsó sarkában tisztán kivehető a P-D-H monogram. Ez azért érdekes, mert az otthoni reprodukciót évekig nem sikerült beazonosítanunk. Az utánnymot, talán szándékosan, levágja a kép széleit, ezért nem láthatuk a szignót.

Futólag felkeresem a Sloane Square-t Pimlicóban. A reptérről a városba jövő buszon egy Kalocsáról érkezett fiú erősen a figyelmembe ajánlotta, de magam semmi különöset nem találok a környékben.

Knightsbridge-nél egy tragédia véletlen szemtanúja leszek. A járdán kitérülve az oldalán fekszik egy vörös hajú, tejfölbőrű fiatal lány. A lábai szétvetve, mintha futott volna; jól öltözött, egészségesnek látszik, de teljesen mozdulatlan. Néhány rendőr hajol fölé, egy magas, öltönyt viselő néger férfi áll mellettük, szemmel látható lelki kínok közt. A járdaszakaszy egy étterem előtere. A jelenet mélyen megdöbönt, a mentőautó hiányából futólag arra következtetek, hogy a lány esetleg meghalt. Az ember halandósága felkavar. Ahogy létünk, úgy halálunk is kiszámíthatatlan. Meglehet, a metróból kilépve még fellépünk a mozgólépcsőre, de mire a lépcső a földfelszínre ér, mi már nem vagyunk. Halandóságunk mindig elszomorít. Otthon egy ilyen baleset helyszínén tömeg verődne össze. Itt az emberek részvételenül, közbömbösen vagy tisztelettudó figyelmességből szemlesütve tovább sétálnak. A jelenettől száz méterre egy portugál család egy parkoló piros Ferrari mellett pózol, széles mosollyal fényképezik egymást, a közelben lezajlott drámáról mit sem sejtve. Én nem bírom tovább (mit nem bírsz?) a várost járni. Haza kell jönnöm apró szobámba lepihenni, megnyugodni. London intravénásan, túl hirtelen, túl sokat kínál.

Irigylem a fiatalokat, akiknek ma már jogukban áll megválasztani az országot, ahol élni szeretnének. Én már idős vagyok konvertálódni, bár ha jobban belegondolok, a teljes konverzióhoz több nemzedéknyi háttér szükséges. Egyszer egy amerikai arról faggatta angol barátját, hogy lehet a pázsit nála annyira zöld. Az angol így válaszolt: nem nagy dolog, csupán öntözni kell mindennap, amikor nem esik az eső. Ha ezt a gyakorlatot ötszáz éven át betartod, a te pázsitod is éppen ilyen lesz. Az előny behozhatatlan. Ha valakinek az ősei évszázadok óta Angliában élnek, bizonyos igazi angolnak tarthatja magát, de meglehet, hogy ír, német vagy dán származására lesz büszke.

Mivel nem köt feladat Londonhoz, tétlenségre vagyok ítélve. Hoztam ugyan magammal fordítani- és olvasnivalót, de amikor nem esik, a várost járom rendületlenül. Az irdatlan térben már térkép nélkül boldogulok. Csak nem ülhetek homályos szobámban álló nap?! Költéséges multság lenne. Ám az én tétlenségem amerikai lakótársaméhoz képest semmiség. Vaughan ősz hajú örökifjú, szállásadónőmnak szegről-végről rokona. Reggel együtt kávéznak, este bort isznak, engem nem kínálnak. Egy hónapja időzik Londonban, minden különösebb cél nélkül, a jövő héten Görögországba látogat. Ősszel az El Caminót szeretné végigjárni, ám nem vallásos indíttatásból, nincs is megkeresztelve. Nevetve mondja, talán majd gyaloglás közben megtér. A kérdéssel, hogy vajon üdvösségünknek előfeltétele-e az előzetes megtérés, bizonyára nem foglalkozik.

Még csak néhány napja érkeztem, de már unom kiüresedett életmódomat. Unalmas a máskor oly váratlan meglepetésekkel szolgáló városi csellengés. Évtizedekkel ezelőtt sóvárogva vágytam Londonba. Ma, amikor néha évente többször is itt vagyok, kevésbé boldogít. Olyan vagyok, mint egy beteg gyermek, akinek semmilyen játékkal nem lehet a kedvében járni. Félek, hogy a régóta vágyott „örök ősz”, a stresszmentes nyugdíjas évek is csak úgy érnek utol, mint egy kiábrándult öreg gyereket.

Úgy látszik, jelenlegi utam többet tisztáz a magyarságomhoz fűző viszonyomból, mint az angol kultúrához kötő érdeklődésből. Még akár egy éve is ez éppen fordítva történt. Londonban igyekeztem levetkőzni magyarságomat és felölteni az angol alsó-közép polgár hamis álarcát. Persze a személyiségcsere sohasem sikerült. Ma idegennek érzem azt az önelégült, élvhajász, vallástalan, hedonista, multikulturális és internacionalista, uniformizált világot, ami Londont jellemzi.

A vizsgáló tekintetű Mr. Pordesnál megint nem vettem semmit. Viszont jó könyvekre találtam tőle húsz méternyire Quinto & Francis Edwards antikváriumában. Boswell gyönyörű, szinte érintetlen kiadású londoni naplójához még borítókot is járt. Mark Giroud könyve, *Life in the English Country House* (Yale University Press), három korabeli recenzió fénymásolatát is rejtette, az egyik Angus Wilsontól az *Observer*-ben jelent meg. John Russel London-memoárjának sem tudtam ellenállni. Nagyszerű élménybeszámoló a város múltjáról, jelenéről, gyönyörű, művészetkritikushoz méltó illusztrációkkal. S amit még otthagytam! Az amerikai *Harper's Magazine* 1880. évi számainak gyűjteményes kiadása mindössze négy fontért, Fulham és Hammersmith múltja képekben, ezt másnap már megvette valaki, és a 19. századi Londonról szóló, akkurátusnak tűnő történelmi munka szinte érintetlen példánya. Outram *Tristram Moated Houses* című zsánerkönyvét azonban a pénztárcám miatt nem vehettem meg, 45 font lett volna, és nagy alakú könyv. Már így is bajos lesz minden könyvet, ruhát, a Primarkban vett ajándékokat, szuvenírt, egyebet belezsúfolni utazótászkámba.

Súlyos új könyveimtől terhelten hosszan kószálok Mayfairben. Ebben a szűk kis kerületben nem nagyon jártam korábban, talán csak akkor, amikor a Händel-házat kerestem fel tavaly. London megtanulhatatlan, kiismerhetetlen. A mindig állandó útvonalat bejáró itteni lakos is könnyen eltévedhet, ha letér megszokott útvonaláról. Megfigyelésem szerint a helyi lakos nem barangol, azt csak az idegen turista teszi; a helyi lakos célirányosan járja a várost, nincs kedve, ideje csavarogni, és talán én is így mozgok otthon, saját városomban. London zegzugos utcáit csupán a taxisofőrök ismerik behatóan.

A tölcvanas években, Kanadából hazalátogatóban, egyik utamon érintettem Londont. Gondoltam, most, harminc év elteltével felkeresem a *bed and breakfast* „hotelt”, ahol akkoriban vizenyős tekintetű, szegény nyugdíjas bentlakókkal együtt reggeliztem sonkás tojást és valami valószerűtlen piros köpetet, sült paradicsomból. Nagyt fordult azóta a világ. A kisöregekkel minden jó szándékom ellenére sem sikerült szóba elegyednem, a második napon már egy hang nélkül reggeliztem, megvető pillantásaik keresztüztüzeiben. Manapság az angolok sokkal nyitottabbak, mint gondolnánk. Lépten-nyomon kommentálnak, megszólíthatóak, sőt megszólítanak. A Victoria pályaudvar mögötti környék szinte a felismerhetetlenségig megváltozott. Egy helyen mégis úgy érzem, rátaláltam az egykori kis szállóra valami Collinwood vagy Gillingwood utca sarkán. Szemköt, a kocsma teraszán angol lumpok mulatják az időt. Egyiküket megkérem, fényképezzen le a túloldali épülettel. Magyarázatként elmesélem, hogy régente az egy hotel volt, itt szálltam meg harminc éve. Mivel értetlenkedve néz rám, megkérdezem, régóta lakik-e a környéken. Még nincs harminc éves, feleli. Ez meglep. A szemébe nézve mély alkoholizmust látok, úgy fest, mint aki már negyven is elmúlt.

Ma órákat töltöttem Smithfieldben. A Museum of London semmitmondó labirintus. Sokat vártam, és nagyot csalódtam. Innen függőfolyosókon átmentem a híres Barbican-központ nagy könyvtárába. Újabb csalódás ért: irodalmi lapokat nem tartanak. Gondolom, itt, a napilapfaló britek körében nincs rá kereslet. A könyvek között találtak nekem néhány számot a negyedéves *Granta* magazinból, de 2009 óta ezt se járatták. Egyéb folyóiratokra már rá se kérdezek. Lehet, hogy a széles folyóirat-választék magyar sajtóság? Az államilag támogatott és irányított irodalmi élet az elmúlt kor maradványa, de vajon meddig tartható fenn a kevesek által olvasott lapok némelyike: mindnek lenne olvasótábora? A híres angol napilapok, a *Financial Times* és a *Daily Telegraph* kivételével mára mind *tabloid* formátumra váltottak, a broadsheet gyakorlatilag megszűnt. Szállásadónőmnek minden reggel hozom a *Daily Mailt*; csapnivaló: háromnegyed része hirdetés, a maradék sztárlesés. Komolyabb cikket vagy riportot nem közöl.

A brit valóság is sokat változott, akár az utóbbi nyolc-tíz év viszonylatában is. Hódít az internacionalista tömegkultúra, a hagyomány szubkultúrává lett, szentimentális öregek sportja. A fiatalok annyira sokszínűek, hogy némelyiket nem is lehet hova tenni. Vietnámiak együtt bandáznak a fehér ütőlegény ősangollal és a latin-néger mulattal. Tegnap egy ilyen csoport mögött baktattam. A bandavezér láthatólag a mulatt volt: félig néger, félig latin, de részben valami sémi vagy arab beütést is hordott magán. A csoport minden tagja ugyanazt a divatot követte, ami ma közkeletű: szuper karcsúsított csónadrág volt rajtuk, a fenekük félig kilátszott felül. A párbeszédet nem követtem. Nem az volt a baj, hogy nem értem, hanem hogy nem találok értelmesnek. Nem az angol tudással van baj, mert otthon ugyanígy értelmetlennek találom a sehova nem vezető üres csevegést. Hihetetlen idők és energiák folynak el a kommunikációs csatornák nyitva tartására.

Szállásadónőm meséli, hogy minden fehér bőrű csecsemőre öt színes bőrű születik Angliában. Az adatot újságból veszi, és kanadai, amerikai barátaim hasonló benyomásokról számolnak be. Van, aki nem panaszként, csak mint tényt meséli, de a legtöbben mégiscsak sérelmezik a helyzetet. A panaszkodók persze maguk is mind bevándorlók voltak egykor, húsz, harminc vagy negyven éve éltek a befogadó ország nyitottságát. Ha erre rámutatok, a válasz mindig ugyanaz: próbáljak meg együtt élni „velük”. Nincs mit felelnem, mert természetesen nincs rá mód, hogy együtt éljek „velük” vagy „ezekkel”.

Az angol gyerekek vonaton, boltban, vásárlás közben hihetetlenül neveletlenek. A múltkor a vonaton egy tízéves kislány cipőben feltette a lábát a szemközti ülésre, a családja nem szólt rá. A fiú, felbátorodva, tesztelni kezdte a határokat, és a köztünk levő asztalkára csapta fel a lábát, felém fordítva koszos cipőtalpát. Csúnyán néztem rá, de a szülők az egészből semmit nem észleltek. A gyerekek itt egyszerűen uralkodnak a szüleiken: nem tudom ezt másképp értelmezni, mint a korábban túlzott nevelői szigor antitézisét.

A vonatok gyorsabbak és simábban futnak, mint otthon. De vigyázat: még a végállomáson sem szállhatunk fel korán, a vágány számát mindössze néhány perccel indulás előtt tesszük közzé, és az utasok pillanatok alatt töltik meg a szerelvényt. Viszont még egy félórás úton is van büfé, bár az árait inkább nem firtatom.

Eastbourne-ba menet Croydontól Lewesig az idő borús, esőre áll, de vonatból nézelődni kellemes. Lewes szép fekvésű városka, dombok közt, kanyargó folyók ölelésében húzódik meg. A délelőtti szemerklő eső miatt, s mert alig van itt látnivaló, órákat töltök a közkönyvtárban, de aztán a tenger felől érkező szél kisöpri a felhőket Eastbourne fölé. Több mint egy hete először ülök internethez, de a leveleimen kívül nincs ötletem, minek nézhetnék utána. Eastbourne, amiről korábban úgy képzeltem, akár nyugdíjas éveim színtere is lehet, ezúttal semmit nem közölt magából. Az immár számomra érdektelen tengerparton süvít a szél, a *Pier* ugyanolyan, mint bárhol Dél-Angliában, talán kevesebb a turista. A sirályok visítanak, a Camilla bookshop ugyanolyan színvonalas, mint a brightoni antikvárium. Alig bírom korlátozni magam. A boltos, amikor megtudja, hogy magyar vagyok, agyondicséri Tarr Bélát, különösen a *Sátántangót*. Kár, hogy nem jutott eszembe, Nádas *Párhuzamos történeteinek* viszonylag új angol fordítását a figyelmébe ajánlani. A visszaúton, a lemenő nap fényében újra Lewes fekvése ragad meg. Lágy dombok, fehér sziklák, folyók látványa vonz. Késő este, visszaérkezve Londonba meglepődöm magamon, a hazaérkezés élménye kísért.

A Lincoln's Inn Fields egy eldugott tér London szívében. Nem először járok itt, de most is, mint mindig, alig találok meg. Ezúttal Holborn felől közelíték, számtalan átjárón, sikáton, kapualjnak tűnő passzázsokon át, melyek néhol rácsos kapuval zárhatóak. Egy külön világba, mikrokozmoszba csöppenek: Gray's Inn Gardens, Old Square, New Square, London

Silver Vaults, Chancery Lane. A látogatás fénypontja természetesen a Sir John Soane's múzeum, egy 19. századi, mániákus nemesember eklektikus magángyűjteménye. Az ajtónálló őr leckét ad angol fegyvelmezetségből. Hárman-négyen lézengünk a bejárat körül, de ragaszkodik hozzá, hogy sort alkossunk a kerítés mentén. Ezután egyesével mehetünk be, a táskát nejlomba gyömöszöljük, ám amikor kiderül, hogy folyadék nem lehet nálam, akárcsak ha repülőre szállnék, mindenemet át kell adnom a ruhatáros hölgynek. Mindez még az utcán zajlik, a kerítés mentén állunk sorban. Amikor én következem, a civil ruhás, katonás őr megkérdezi, honnan jöttem, de nem fűz hozzá megjegyzést, beenged. Az ajtóban egy újabb őrszem. Itt be kell iratkoznom egy nagy könyvbe, az őrszem felajánl egy útmutatót két fontért, és már mehetek is. Minek nekem útmutató, gondolom, csak körbesétálok. Ám a dolog nem annyira egyszerű. A ház egy valóságos labirintus, tükrökkel, át-, fel- és lejárókkal. Végül komoly fejtörést okoz, hogy vajon minden teremben, szobában, zugban jártam-e. Maga a gyűjtemény nem annyira érdekel, mint a tér elrendezése. Bújósca, rejtvény, fejtörő. Van itt egyiptomi szarkofág, Hogarth és Gainsborough, csodálatos korhű bútorok és ezeryni kőfragmentum. Zegzug, elvarázsolt kastély. Az alagsorban rejtőzik egy gyönyörűen tisztán tartott egyszemélyes véccé, réz villanykapcsolóval és előkelő minőségű folyékony szappannal. A lichthof, a belső udvar, a szintek közötti áttörések és a tetőablakok felől érkező fény játéka kápráztaóan egvedi. A végén annyira megszeretem ezt a közvetlen külső környezetét, a környéket hűen mintázó labirintust, hogy szeretnék venni valami emlékeztetőt. Persze hogy egy könyvnél kötik ki: *Domestic Life in Lincoln's Inn Fields*, a ház mindennapi életét mutatja be.

Ha már itt vagyok, gondoltam, felkeresem Doktor Johnson házat, nincs messze. Légvonalban és térképen ábrázolva lehet, hogy közel van, ám eljutnom oda annál bajosabb. Feladom a rövidítést, és – magam is szégyellem – kimegyek a főútvonalakra: Kingsway, Aldwych, Strand, Fleet Street, majd ismét sikátorok és belső udvarok érintésével jutok el az emlékházig. A Johnson-ház a Soane's múzeum ellentété. Csak kívülről patinás. Belül félig üres, nagy terek, semmitmondó vagy szinte vidékies-szegényes tárlók. A többi turista, aki egyáltalán eltalál ide, már a bejáratnál kudarcot vall: egy táblán felirat hirdeti, hogy bátran csengetessünk, ám a csengetésre senki nem nyit ajtót. A sokadik csengetésre egy szigorú kedvű hölgy tűnik fel a bejáratnál, és megkérdezi, én csengettem-e. Mivel eddigre a többi látogató elszédelt, és egymagamban állok a rácsos kapunál, a kérdés elég fölösleges. A hölgy elkéri a táskámat, a belépődíj árát (a Soane's magángyűjtemény ingyenes volt), felajánl egy audioguide-ot további két fontért, köszönöm, nem kérek, majd belépek a belső terembe, ahonnan három irányba lehet elindulni. Visszamegyek a hölgyhöz megkérdezni, hol érdemes kezdeni a látogatást. Az elég nyilvánvaló (*pretty obvious*), válaszolja, mivel az alagsorban csak a mellékhelyiség található. Ezt honnan kellett volna tudnom, vetődik fel bennem, de nem kötekszem. Ha már egyszer visszaléptem hozzá, gondolom, elkérem a táskámból a fényképezőgépet. A fényképezésért, tudom meg, külön tiszteletdíjat (*donation*) szoktak fizetni. Még azt se tudom, fogok-e fényképezni, hisz még be se léptem a kiállítótermekbe, válaszolom. Mint aki végtelen nagy szívességet tesz, megengedi, hogy magamhoz vegyem a gépet. *No flash*, vaku nélkül, utasít. Valahogy érzem, hogy mindenképp az övé kell legyen az utolsó szó, ezért nem felelek. A kiállítást, gyakorlatilag a félig üres házat tíz perc alatt végigjáróm, nincs mit fényképezni. Kifelé menet újabb látogatókkal találkozom, egy angol hölgy egy spanyol úriember társaságában érkezik. Miközben a pultnál szedelőzködöm, a kasszírón telefonál. A telefonból kiderül, hogy a spanyol látogató gyanús pénzzel fizetett. Egy pillanaton belül ott terem még egy alkalmazott, együtt vizsgálgatják az 50 fontos bankjegyet, de mivel nem tudnak dűlőre jutni, a második hölgy elugrik valahova ellenőriztetni, amíg a két vendég itt van a házban. A vizsgálat kimenetelét nem várom be, köszönök és távozom. A kasszírón nem köszön vissza.

A vonatút Oxfordba nem nagy élmény. Iparterületek mentén, gazos vágánymelléken haladunk, majdnem végig magas töltés szegélyezi mind a két oldalt, így a tájból nem sokat látni. A readingi állomás olyan, akár a szolnoki. Külsőre és vonatból szemlélve maga a város sem különb. A Reading és Oxford közötti húszperces szakaszon is jön utasellátó, és akad olyan utas, aki Readingben szállt fel, de máris kávézik, teázik. Húsz perccel nem bír ki kényeztetés nélkül? Elkhelyemesedett népség! A férfiak puhányok vagy bulldogok. Az angolokról általánosságban az sűt, hogy tanárok, csak pályát tévesztettek, vagy félresiklottak, és képtelenek azonosulni fizikai alkalmazotti szerepekkel. A kétkezi szakmákban ügyetlenek. Mentalitásában a munkás is lord vagy őstulok. A középút ritka. Leginkább az adminisztratív vagy igazgatási operatív munka illik hozzájuk. Szervezőkészségük példás, született katonák vagy megbántódott, lefokozott mágnások. Gyűjtögetni, spórolni képtelenek. Amint

pénzhez jutnak, költsékezni kezdenek, étterembe járnak, de a hónap végére nem marad egy vasuk sem. Ám a hónap végi probléma a jelenben nem foglalkoztatja őket. Addig még annyira minden történhet!

Oxfordban nincs közcé. Még a könyvtárban sincs. A kedves könyvtáros elárulta, hogy a Marks and Spencer áruház női fehérnemű részlegén találok egyet. Kétszer volt pofám felkeresni. A város egyébként sem családbarát, egy gyerek számára itt semmi érdekesség nem akad, felnőttek is kevés. Az egyetem jó néhány kollégiuma ingyenesen látogatható, de csak a kert. Persze szépek, de nekem semmi új, a torontói egyetem is erre a mintára épült. Minden kollégiumnak, amin itt egyetemi alrészleget kell érteni, saját karaktere van, az egész várost behálózzák és urálják. A Szentendrénél alig nagyobb központi részt egy óra alatt be lehet járni. Ékszerdoboz épületek, passzázások, szűk utcák, menekülőutak jellemzik. Torontói egyetemi éveimet idézték fel bennem.

Éjjel, álmomban fiam osztályfőnökével viaskodtam, mert nem engedik meg, hogy átjelentkezzen a párhuzamos gimnáziumi osztályba. Hazagondolni megmégelyez, a vasárnapom teljességgel „eredménytelen”, kidobott idő. De mi az, hogy „eredménytelen”? Hogy nem gyűjtöttem egy újabb kalapra való élményt? Ősélményt? Felkerestem William Morris Kelmscott-házát a Temze-parton, de zárva találtam. A Waitrose-ban sikerült vennem kedvenc sheffieldi sörből, és túraboltokban kovakövet kerestem cserkésztabori tűzgyújtáshoz. Álló nap Fulhamben és Hammersmith-ben buszoztam. Hazafelé tartva, Ladbroke Grove-nál kellemetlen incidensben volt részem: alig bírtam lerázni magamról egy félőrlött fiatalemberrel a nőt. A nő utóbb másokkal is kellemetlenkedett, voltak, akik futva menekültek előle, és a kéregető artikulálatlan üvöltése messziről is felém szűrődött. A buszon egy részeg, bedrogozott verőlegény méregetett fenyegetően, amiért nem ültem mellé az üres helyre. Néhány megálló után azon kaptam magam, hogy úgy nézek körül, mintha azt kutatnám, ki lesz majd itt az utasok közül segítségemre, ha rászorulok. Egy viszonylag jobban öltözött fiatalemberen akadt meg a szemem. Talán ő; ő talán segítene. Újabb néhány megállóval később kiderült, a drogos barátja, egymás mellé telepedtek, és immár ketten bámultak ázottan, önmagukból kifordult tekintettel maguk elé. A buszon egyszerre mindenkit lecsúszottnak, szerencsétlennek látok. A magatehetlenség határán botladozó öregek, dadogó angolságú bevándorlók, hat-nyolc szatyor élelmiszerral birkózó vásárlók, akikkel „fut a szekér”, boldogok, hogy a betevő falatjuk megvan, segélyen élők, a közönségességig alpári, fehér angolok, akik vagy részeg drogosok, vagy a gyerekeik által ráncigált egyedülálló szülők. A kiöregedett rockzenész típusai, akiknek soha nem volt közük a zenéhez, csupán az öltözködésben megmaradtak „örök” fiatalnak: hatvanéves, hosszú hajú férfiak, bőrmellényben, talizmánszerű, hatalmas bizsu nyakláncokkal. Pipaszár nadrágok vagy éppen ellenkezőleg: térdig buggyos gatyák. Csálé baseballsapkák, pörge kalapok, felhajtott gallérú, csupa ránc lenvászon zakók. Így sportos, így divatos. Az éjszakai szórakozáson túl már nem marad idő normálisnak lenni. Anglia buli-mániás. Lehet, hogy épp csak ezen a buszon ilyen kiábrándító a kép? A busz mikrovilága egy újabb negatív válasz az előzetesen feltett kérdésre: mit találhat manapság annyira vonzónak Londonban minden ember, fiatal és öreg egyaránt? Negatív válasz, mert arra felel inkább, mi benne a taszító.

Keresem önmagam. Nem olyan értelemben, hogy szeretném megismerni magam, hanem az alteregómat keresem. Egy ekkora színes városban csak kell hogy legyenek néhányan az én alaptípusomból is. Nem arcmást vagy hasonmást keresek, inkább lelki alkatot, öltözködést, stílust, hajviseletet, testalkatot, mentalitást, életfelfogást, temperamentumot: ezeket fürkészem a tekintetek mögött. Ám valami fontos részletben minden férfi más, mint én. Ennyire egyéni lennék? Jóllehet otthoni barátaim sem az alteregóim, mindegyikük nagyban különbözik tőlem, még csak egy kicsit sem hasonlítunk. Ha úgy tekintek körbe, hogy azt próbálom felfedezni, kivel lennék képes összeharagkozni, már rengeteg rokonszenves személyt találok, még ha személyiségük mélyen rejtve is marad a külső szemlélő számára.

Canterbury szép élmény, a tavalyi exeteri kiránduláshoz fogható. A katedrális éppen zárva volt, mert az egyetemisták diplomaünnepségének adott helyet. Miért hétköznap, kérdeztem egy helyi házaspárt, akikkel a ferences, itt szürke csuhások ósrégi kápolnájában ismerkedtem össze. Emlékeik szerint a rokonság tagjai közül itt diplomázottak felavatása szintén hétköznap történt, de hogy miért nem hétvégén, annak nem ismerték az okát.

A keskeny csatorna fölé épült kedves kis kápolna egy gyöngyszem. Az egyik szoba fogda volt egykor, a falra a hét napjait véste fel valaki. Itt meg azon tanakodunk az imént megismert házaspárral, akik 1969 óta élnek a városban, ráadásul katolikusok, de csak most fedezték fel az eldugott apró kápolnát, hogy miképpen számolhatták a napokat az elítéltek,

hiszen nincsenek a napok mellett rovátkák. Talán letakarták a felsorolás bizonyos részét? Egy Talbot nevű ember azt véste a fába, hogy két hét fogdát kapott „futásért”, *for running*. Az írást elég nehéz kibetűzni, de közösen erre a megoldásra jutunk. Talán tanuló kisdíák lehetett a szerencsétlen.

A város két gyönyörű, arborétumszerű közparkjában a szokásos vegyes népek: turisták a Föld minden sarkából, közönségeskedő tinik, változatos bőrszínűek, de egyként uniformizált lelkülettel, és fehér angolok szétszórt csoportjai: munkanélküli alkoholisták; délutánra sikerült egy kis whiskyre szert tenni.

A normann várromnál felajánlom egy ügyetlenkedő, szabályos, kerekcs bevásárlókocsival utazó turistának, hogy lefényképezem, tehát, hogy ne csak az üres romot rögzítse digitális fényképezőgéppel, hanem legyen ő is rajta a képen. Szemüveges, esetlen mozgású, rasztafrizurás, negyvenes férfi; gyengén beszél angolul. Pár percig cseverészünk. Lengyelnek született, de 1990-ben megszökött a katonaság elől. Azóta, egy negyedszázada, vándorol. Élt már Svájcban, Franciaországban, most pedig Belgiumban, de nem úgy néz ki, mint aki bárhol is boldog lett volna. Új hazájában nemrég a holland nyelvű országgrészebe költözött át, mondja, és mivel nem tud hollandul, most egy éve nyelvtanfolyamra jár. Megmagyarázza, hogy a tanfolyam megillette őt, hisz még lengyel állampolgár, és Lengyelország EU-tag. Érdekes okfejtés, nekem egy kicsit sántít. Visszaadom a gépet, elköszönünk. Elolvasom még az egyik tájékoztató feliratot, ő mögöttem a bevásárlókocsival matat, majd odalép hozzám, hogy adjak neki egy-két fontot, mert a szabadban alszik. Ezért? És most az esti szállásra gyűjt? A nyakában, a csuklóján tucatnyi fétis-ékszer. Elhárítom, mondván, hogy magam valódi turista vagyok, és kelet-európai fizetésből spóroltam össze az útra szükséges pénzt. Azt már nem teszem hozzá, hogy nem belga segélyből, ami valószínűleg magasabb, mint az én fizetésem, vagy hogy esetleg eladhatna néhány ékszert, csak annyit mondok, ne haragudjon, nem adok pénzt. Szendvics meg éppenséggel nincs is nálam, ha véletlenül ételre pályázik. Amúgy én is fillérekből élek. De ezt már nem kötöm az órára.

Keveset olvasok, és nem érzem tragédiának. Ha otthon nem haladok előre legalább néhány órát mindennap az olvasmányokban, már hiányként élem meg. A mennyiség, ilyen módon, a minőség rovására megy. Canterburyben, az Oxfam bookshopban, hirtelenében három-négy érdekes könyvet is találtam, de mivel nem sikerült választanom, egyiket sem vettem meg. Leginkább talán az Everyman Library háromkötetes Montaigne-esszéit sajnálom, bőven megérte a hat fontot, hisz évek óta keresem otthon antikváriumokban a harmadik kötetet magyarul, de valahogy Rousseau-t sem élvezem úgy angolul, mint magyar fordításban, ezért hagytam ott Montaigne-t Canterburyben. Peter Ackroyd London-biográfiája is megtetszett őt fontért, de keménykötésű, vastag, nehéz könyv: nem tudhattam még, mi mindent szedek össze majd, és terhemre lehetett volna hazautazáskor. Nem szabatos történelem, inkább anekdotázó, de ahogy beleolvastam, személytelen hangvételű írásnak tűnt. Michael Wood könyve, *In Search of England*, azt kutatja, miben áll az angol identitás. Artúr királytól Robin Hoodig töpreng a mítoszok és legendák valóság tartalmán. Henry Morton azonos című, a hatvanas években megjelent könyvéhez nem fogható. Míg amaz egy Angliát behálózó autótúr személyes hangvételű krónikája, ez száraz okoskodás csupán, de a könyvpiacot annyira telíti, hogy az Amazon egy pennyért kínálja. Volt végül egy ígéretes Roy Portertanulmány, *Enlightenment: Britain and the Creation of the Modern World* címmel, néhány illusztrációval, mindössze két fontért, de évekkal ezelőtt Lisa Picard hasonló könyvében mélységesen csalódtam, alig bírtam végigolvasni, így ezt is otthagytam Canterburyben. A 14. fejezet címe: *Did the Mind Have a Sex?* Nem kedvelem az ilyesfajta hatásvadász hozzáállást.

Életidőm egyre fogy. Egyre kevésbé kéne tucatkönyveket olvasnom, mert a végén nem marad időm alapvető klasszikusokra. Ez az időhiány már elég régóta foglalkoztat, mégis egyre-másra olvasok nehézkes, közepszerű irodalmat. Szakítanom kell ezzel: a kevesebb – több.

Ma lebuszoztam délre. Putney, Richmond, Kingston szép külvárosok, míg a nyugati Brentford, Ealing, Hounslow nem tetszett. Putney Heat egy valószínű vadon, óriási terület. Teddingham pedig szinte önálló lelkületű város a városban. Leginkább Chiswickhez hasonlít. Hol lakott Rousseau Chiswickben? Ezt minden évben fel akarom kutatni, de idén is halasztok: majd legközelebb, ha eljövök még jövőre is.

A Westminster katedrálisban véletlenül becsöppenek egy latin nyelvű misére. A pap a hívekkel szemben áll, nem háttal, mikrofonba beszél, de így is alig tudom követni. Az Evangélium olvasása alatt ülve maradok, aztán bosszankodom, hogy mögöttem mindenki áll. Úgy aggodalmaskodom, mintha az átváltoztatáshoz szükség lenne a hívek közreműködé-

sére. Teljesen fölöslegesen, minden nélkülüm is érvényes. A szertartás többi részét már figyelmesebben követem. Az angol nyelvű szentbeszéd egy vicc. A kihangosítás minősége miatt nem értek minden szót, de a pap túlzott gesztusai zavaróak. Minden második szót túlhangsúlyoz és kézmozdulatokkal kíséri. Egy kicsit olyan az egész, mint egy evangelizáció vagy a *Vidám vasárnap* a tévében. Állítólag egész Anglia-szerte ez az egy katedrális maradt meg katolikusnak, és talán központi elhelyezkedése miatt, néhány lépésre van a Victoria pályaudvartól, elég sokan áldoznak, talán ötvenen is. Nem tudhatom, hányan turisták közülük, de szerda délelőtt, latin nyelvű csendes misén a résztvevők száma nem kevés.

Persze sokkal többen hódolnak világi szórakozásoknak. A belvárosban hömpölyög a tétlen tömeg. A sodródók jelentős része, mint magam is, dologtalan turista. Mindegy számunkra, hol kötünk ki; még ha van is egy előzetes terv, úti cél, a forgalom, a buszok érkezése, a közlekedés esetlegessége, az útközben hirtelen és váratlanul felmerülő újabb célpont-lehetőségek miatti módosítások következményeképp az előzetes terv gyakran csúszik, néha teljesen megdől. Mindez a hömpölygő tömeg karakteréből érezhető. Látható az is, ki az, aki ebédidejét tölti, ki az, aki célirányosan tart valahova, és kik azok, akiknek teljességgel mindegy, hova lyukadnak ki egy óra múlva. A tömeg nagy része csak sodródik, lődörög. Látnivalókra vadászik, ráér. Ez a ráérőség valahogy átragad mindenkire.

Ebben a hűvös északi fővárosban az emberek mediterrán módon élnek. Ha van egy kis idejük, akár öltönyben letelepednek a fűre. Ha kisüt a nap, jól öltözött nők, valószínűleg irodisták, a legkisebb zsebkendőnyi zöld gypet is képesek szardella módjára benépesíteni. A turista ezen az általános pikniken nem vesz részt; ha elfárad, padon vagy kőpárkányon pihen meg, aztán koslat tovább, mert a látnivalók sora kimeríthetetlen.

A Szent Pál-katedrálislól a legegyszerűbb átmenni a Globe színházhoz. A kiállítás, mint általában az összes hasonló, követhetetlenül kusza. A tárlók nem logikai sorrendben követik egymást, inkább egymásba érnek. Talán a mögöttes szándék az, hogy minél gyorsabban átszilipeljék a hömpölygő tömeget. Minden egyes tárló előtt állva a szemléltető figyelmét magával ragadja a mellette lévő „rovarcsapda”, sokszor videóinstallációval vagy hangosan reklámozva önmagát. De onnan is dolgavezetetlenül sodródunk tovább a következő kis bemutatóhoz, mert az még hangosabb, esetleg interaktív. Innen meg a fények játéka vonz tovább, itt le is lehet ülni, de ekkor már olyan sodrásba kerülünk, hogy senki nem ül le, mindenki úgy szálldos tárlóról tárlóra, mint a lepkék vagy a gyerekek a játékszerek közt a vidámparkban.

Korábban két ízben próbáltam töviről hegyre végignézni egy-egy kiállítást, Burns szülőházát Skóciában és Händel lakóházát itt, Londonban. Mindkét helyen elolvastam a magyarázó szövegeket, végignéztem a videobejátszást. Másfél órát töltöttem mind a két múzeumban, ahol az átlag néző tizenöt perc alatt végigszalad. Shakespeare soha nem ragadott magával, lehetséges, hogy magyarul élvezném, de angolul mindig csak átszenvedtem magam rajta, így most a kiállítástól sokat vártam: arra számítottam, hogy világa valamiképpen revelálódik majd számomra. Ám nem volt türelmem ellenállni a tömegnek, hagytam magam elsodorni. Maga a színpad csodálatosan megvilágított palotabelső, de a 24 karátos aranyozás „szenzációjától” elment a kedvem. Az idegenvezetők összetévesztik a színházat a cirkusszal, extrém adatokat sorolnak, pedig Shakespeare idejében bizonyára nem lehetett a színpad fölötti mennyezet színarany. Az ilyen vonatkozások engem egyáltalán nem érdekelnek, nem visznek közelebb Shakespeare-hez.

Az utolsó unatkozó napokban még pompásan buszoztam. A buszos közlekedés London egyik csodája. A felső szint első üléséről úgy tűnik, gyalogosokat, parkoló autókat, villanyoszlopokat gyűrünk magunk alá, sodrunk magunkkal. Persze ez csak érzéki csalódás, mert a járműnek gyakorlatilag nincs orra, és mi közvetlenül a buszvezető fölött ülünk. Ahogy ezek a megmagasított kirakatok egy-egy szűkebb utcában navigálnak, az valóságos tornamutatvány. És közben sikeresen elkerülük a minduntalan a pirosban is az úttestre lépő szabálytalan gyalogost, a kiszámíthatatlan mozgású kerékpárost, a 180 fokban megforduló taxit, pizzafutárt vagy riksást. A zöld lámpát a kereszteződésekben még a babakocsit toló vagy kisgyerekek kezét fogó anyukák sem várják be. A szabálytalanságok mértékéhez képest alig történik baleset.

Egyre elterjedtebb a két éve elindított új Routemaster busz. Ezek az egykori, kalauzos, hátsó lépcsős, nyitott ajtós buszokra hasonlítanak, a nevüket is innen kapták, de tágasabbak és ultramodernek. Nosztalgiaból már csak a 15-ös busz vonalán fut a régi Routemaster. Islingtonon át kimentem Hackneybe, majd jó messze meglátogattam egy barátomat Walthamstow-ban. Clapton, Stamford Hill és Camden érintésével jöttem haza. Manor Park és Holloway, ahol manapság a legtöbb magyar kezdésnek szállást szerez, számomra kissé riasztó. Meglehet, hogy azok számára, akik ezekhez az északi vagy keleti kerületekhez szok-

tak, Ladbroke Grove vagy Notting Hill hat riasztóan. Arra gondolok, hogy az egészséges környezet, az egészséges térszervezés egészséges lelkiületet eredményez. Tai Chi. De az egészséges kinek-kinek más.

Valamiért úgy érzem, most utoljára vagyok Londonban. Korábban is éreztem már hasonlót, mégis újra és újra visszajöttem. Ám most az érzés határozottabb, talán ezért is kerestem fel végül a Globe színházat. Hogy kipipálhassam a listán.

Fülelek mindenfelé a városban, vajon több magyar szót hallok-e, mint tavaly, tavalyelőtt vagy azelőtt, de csak elvétve üti meg a fülem magyar beszéd. Hol van hát az a több mint százczes magyarság, aki itt él? Délen? Kelet-Londonban? A külvárosokban?

Hogy mi vonz ide annyiunkat, elég nyilvánvaló. A városban forr, pezseg az élet. London toleráns és nyugodt, de fiatalos és csupa testiség. Ultraliberális közeg. Esténként, amikor naplómát írom, a Sohóban elszabadul az érzékiség. Fiatalok számára London azért vonzó, mert ezt a felszabadult nyugalmat kínálja, vagy legalábbis a felszabadultság ígését. A szemmel látható gazdagságot, illetve ismét: annak ígését. Minden pop. Londonban még Mozart is a popkultúra része, és ennek a populáris tömegkultúrának az ígésében lehet élni. Valahogy az ember elhiszi, hogy a kurrens világ gyűjtőpontjában él. Innen indul ki, ide érkezik minden új áramlat. Ez a központban-lét állandó és folyamatos izgalmakat gerjeszt, ami azonban az angol lelkiület nyugodtsága miatt képes tartózkodni a hisztériától. Az izzó jelen, a korszerűség, a fiatal frissesség izgalma élteti, tartja mozgásban a várost. S a tömeg virulensen hömpölyög, sodor, magával ragad, magához emel.

Böngészhetnek esettanulmányokat. Bibelődhetnek a részletekkel, hogy láttassam, ki mindenki és mi módon futja be a siker útját. Egy vidéki magyar legény tavaly került ide, gyenge-közepes nyelvtudással, de néhány napon belül már egy hotelben dolgozott. Azóta állást váltott, és feljebb került a ranglétrán, így fogalmaz, már „beosztottja” is van, pedig csak *linen porter*: a szennyes ágyneműt kezeli. Egy másik, egy középkorú férfi, otthon korán nyugdíjba vonult tűzoltóként, negyvenévesen Londonba jött, hat éve dolgozik mint *handyman*, mindenés, és tavaly óta brit állampolgár. Szerencsés embernek vallja magát. Egy barátom cukrász-szakács fia egy nap föladata otthoni normális állását, és a vakszerencsében bízva Londonba jött. Egy hétig mosogatót, a második héttől pizzát sütött, és egy hónap elteltével amolyan főszakács lett belőle Tottenhamben. Csupa-csupa sikertörténet. Az árnyékos oldalt nem láthatom. Nyilvánvalóan nem találkozhatok olyanokkal, akiknek nem sikerült munkát találniuk, akikkel kibabráltak, akiket ilyen-olyan módon kihasználtak, megaláztak, akik csalódtak. Ők hazamentek, és talán nem is szívesen mesélnének a kudarcokról. A siker mindig harsányabb, mint a szégyen.

Búcsúzom Londontól, legalább én, aki nem szerencsét próbálni érkeztem. Nehéz megbarátkoznom azzal a ténnyel, hogy negyven év angломánia mindig és újra a klasszikus olvasmányokba torkollik. Itt élnem ma is lehetetlen, ahogy a nyolcvanas évek zártabb angol társadalma is taszított. Az irodalomban hiszek. Kedves szerzőimmel könyvtárban vagy otthonomban is találkozhatom. Rám tört az öregedés érzete, félek a kimozdítottságtól.

Az utolsó előtti nap, a Regent Streeten újabb tragédiának voltam szemtanúja. A busz felső dekkjén, az első ablaknál ültem, tipikus turistahely, és láttam, hogy az araszoló forgalomban egy szirénázó mentő érkezik. Mire a busz lépésben a helyszínre ért, a mentősök már nagy munkában voltak. A járdán hanyatt egy hetven körüli, nagy termetű férfi feküdt. A mentősök szabaddá tették a mellkasát, és lélegeztető maszkkal az újraélesztésével kísérleteztek. Félelmetesnek találtam, amilyen bordaszaggató erővel igyekeztek a szívet újra mozgásba hozni. Bizonyára így kell, ilyen bivalyerős lökésekkel, de engem, aki még soha nem láttam hasonlót, az „éles” jelenet, a hömpölygő tömeg közepette, megdöbbsentett. Csak ne így végezzem, Uram, a járda közepén kiterítve.

Rám tör az öregedés, félek a kimozdítottságtól. Félek az irgalomtól. Talán egyre inkább az a bizonyos kert, amellyel Voltaire a *Candide*-ot bevégzi, talán egyre inkább ez az én otthoni tájam.

2014. július